

ХУУЛЬ ЗҮЙН
ҮНДЭСНИЙ ХҮРЭЭЛЭН

ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ХОЛБОО, САНГИЙН
НИЙТЭД ТУСТАЙ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААТАЙ ХОЛБООТОЙ
ХАРИЛЦААГ ЗОХИЦУУЛСАН ХУУЛЬ ТОГТООМЖ

2020

СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

**ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ХОЛБОО, САНГИЙН
НИЙТЭД ТУСТАЙ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААТАЙ ХОЛБООТОЙ ХАРИЛЦААГ
ЗОХИЦУУЛСАН ХУУЛЬ ТОГТООМЖ¹**

УДИРТГАЛ

Хууль зүй, дотоод хэргийн яам /цаашид “ХЗДХЯ” гэх/-наас Холбооны эрх зүйн байдлын тухай хууль, Сангийн эрх зүйн байдлын тухай хууль, Нийтэд тустай үйл ажиллагааны тухай хуулийн төслийг тус тус боловсруулахтай холбогдуулан “Гадаадын зарим орны холбоо, сангийн нийтэд тустай үйл ажиллагаатай холбоотой харилцааг зохицуулсан хууль тогтоомж” сэдэвт харьцуулсан судалгаа хийлгэхээр тус хүрээлэнд захиалга ирүүлсэн.

Хууль зүйн үндэсний хүрээлэнгээс хуулийн этгээд, төрийн бус байгууллагатай холбоотойгоор хэд хэдэн судалгаа, лавлагааг гүйцэтгэн ХЗДХЯ-нд хүргүүлж байсан. Тухайлбал, “Нийтэд тустай, сайн дурын үйл ажиллагааны үр нөлөөтэй эрх зүйн зохицуулалт” сэдэвт бодлогын судалгаа (2013 он), “Төрийн бус байгууллагын санхүүжилт, татварын эрх зүйн зохицуулалт” бодлогын судалгаа (2015 он), “Гадаадын зарим орнуудын хуулийн этгээдийн төрөл” сэдэвт лавлагаа (2017 он), “Төрийн бус байгууллагын тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээ” болон Төрийн бус байгууллагын тухай хуультай холбоотой харьцуулсан судалгаа (2018 он). Эдгээр судалгаанд хуулийн этгээд, тэр дундаа төрийн бус байгууллагын төрөл, үйл ажиллагаа, гадаадын болон Монгол Улсын эрх зүйн зохицуулалт, тулгамдсан асуудлыг нэлээд дэлгэрэнгүй судалж, дүгнэлт, санал дэвшүүлж байжээ.

Иймд энэ удаад ХЗДХЯ-наас ирүүлсэн захиалгын дагуу гадаадын зарим орны ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн төрөл болох холбоо, сангийн эрх зүйн зохицуулалт, эдгээр байгууллагын нийтэд тустай үйл ажиллагааны талаарх харилцааг зохицуулсан хуулийн зохицуулалтын хүрээнд тус ажлыг гүйцэтгэнэ.

Уг судалгааг гүйцэтгэх хугацааны хувьд маш богино байсан төдийгүй улс орныг хамарсан бүх нийтийн бэлэн байдал зарласантай холбогдуулан хөл хорионы хатуу дэглэм үйлчилж байгаа цаг үед хийж байгаа тул судалгааны багийн зүгээс голчлон цахим эх сурвалжид тулгуурлан Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс, Оросын Холбооны Улс, Бүгд Найрамдах Солонгос Улсын эрх зүйн зохицуулалтыг тусгайлан авч харьцуулсан лавлагаа хэлбэрээр гүйцэтгэлээ.

Энэхүү лавлагааг гүйцэтгэхдээ тухайн сонгон авсан улс орны хууль тогтоомжид холбоо, сангийн харилцааг хэрхэн зохицуулсан байдаг, эдгээр байгууллагаас хэрэгжүүлдэг нийтэд тустай үйл ажиллагаанд ямар үйл ажиллагаа хамаардаг болоод эрх зүйн зохицуулалтыг хэрхэн хийсэн талаар судалсан бөгөөд холбоо, сангийн эрх зүйн зохицуулалтын үр нөлөөний талаар үнэлэлт, дүгнэлт хийгээгүй болно.

НЭГ. ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС (ХБНГУ)

ХБНГУ нь Монгол Улстай нэг эрх зүйн бүлд харьяалагддаг төдийгүй эх газрын эрх зүйн тогтолцооны гол төлөөлөгч улс болохын хувьд тус улсыг сонгон авч холбогдох зохицуулалтыг судаллаа.

Холбоо, сангийн харилцааг зохицуулж буй хууль тогтоомж болон нийтэд тустай үйл ажиллагааны талаарх зохицуулалт

¹ Энэхүү лавлагааг ХЗҮХ-ийн Эрдэмтэн нарийн бичгийн дарга, хууль зүйн доктор П.Амаржаргал удирдан, Эрдэм шинжилгээний ахлах ажилтан Г.Халиунаа, Эрдэм шинжилгээний ажилтан Ч.Батзориг, Г.Сувд-Эрдэнэ, С.Цэрэндолгор нар хамтран гүйцэтгэв.

ХБНГУ-ын Үндсэн хуулийн² “Холбооны эрх чөлөө” хэмээх 9 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Герман хүн корпораци, холбоонд эвлэлдэн нэгдэх эрхтэй” гэж заасан. Мөн зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Холбооны зорилго, үйл ажиллагаа нь Үндсэн хуулийн дэг журам, Эрүүгийн хууль болон олон улсын үзэл баримтлалын эсрэг байхыг хориглоно”; 3 дахь хэсэгт “Хүн бүр ажил мэргэжил, эдийн засгийн болон хөдөлмөрлөх нөхцөлөө сайжруулах, хамгаалах зорилгоор холбоод байгуулах эрхтэй. Энэхүү эрхийг хориглох эсхүл хязгаарлахаар тохиролцсон гэрээ нь хүчин төгөлдөр бус байна ...” гэж тус тус зааснаар холбоо байгуулах үндэслэл, эрхийг баталгаажуулжээ.

Ийнхүү ХБНГУ-ын Үндсэн хуулиар холбоо (герм. Verein) байгуулах эрхийг баталгаажуулсан бол ХБНГУ-ын Иргэний хууль (BGB)³ /цаашид “ИХ” гэх/-аар холбоог хуулийн этгээд болохын хувьд эрх зүйн байдлыг нь тодорхойлсон байна.

ХБНГУ-ын хувьд холбооны үйл ажиллагааг дээрх хоёр хуулиар ерөнхийд нь зохицуулахаас гадна “Холбооны тухай хууль”; “Холбооны тухай хуулийг дагаж мөрдөх журам”; “Холбоог бүртгэх журам” гэсэн хууль тогтоомжоор тухайлан зохицуулдаг. Энэ хуулиудад дээр дурдсан Үндсэн хууль, ИХ-ийн зохицуулалтыг нарийвчлан хуульчилсан байна. Тус бүрд нь товч авч үзье.

ХБНГУ-ын Холбооны тухай хууль (герм. Vereinsgesetz)⁴

Тус хууль нь нийт 33 зүйлтэй бөгөөд Үндсэн хуулийн 9 дүгээр зүйл, ИХ-д заасан ерөнхий зохицуулалтыг нарийвчлан хуульчилсан. Тус хуулийн 2 дугаар зүйлд холбооны тодорхойлолт болон холбоонд үл хамаарах хуулийн этгээдийг хуульчилжээ.

Холбоо гэж үзэх хамгийн чухал шалгуур нь “сайн дураар, нийтийн зорилгын дор, удаан хугацаагаар эвлэлдэн нэгдсэн” хуулийн этгээдийг хэлэхээр байна. Ингэхдээ дараах хоёр байгууллагыг холбоонд хамааруулахгүй гэжээ:

- Үндсэн хуулийн 21 дүгээр зүйлд заасан улс төрийн намууд;
- Холбооны Муж улсын Парламент, Бундестагийн фракцууд.

Тус хуульд мөн “Гадаад иргэдийн байгуулсан холбоо” (гишүүд болон удирдах зөвлөл нь гадаадын харьяат иргэдээс бүрдсэн холбоо); “олон улсын холбоо” (бүтэц, үйл ажиллагаа нь олон улсын хүрээг хамарсан, хилийн чанадад суурилсан холбоо); “Ажилтан, ажил олгогчийн холбоо”; “Бизнесийн холбоо” зэрэг холбооны тусгай төрлүүдийг зохицуулснаараа онцлогтой.

ХБНГУ-ын Холбооны тухай хуулийг дагаж мөрдөх журам (герм. Verordnung zur Durchführung des Gesetzes zur Regelung des öffentlichen Vereinsrechts)⁵

Тус журам нь нийт 25 зүйлтэй, Холбооны тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлд үндэслэсэн бөгөөд холбоог бүртгэх эрх бүхий байгууллагын эрх; үүрэг; маргаан; гомдол шийдвэрлэх журам; олон улсын холбоог бүртгэх; мэдээлэл өгөх үүрэг зэргийг зохицуулжээ.

ХБНГУ-ын Холбоог бүртгэх журам (герм. Vereinsregisterverordnung (VRV))⁶

² Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн, ХБНГУ-ын Үндсэн хууль, орч. П.Амаржаргал нар (УБ, ХЗҮХ, 2020).

³ ХБНГУ-ын Иргэний хууль (Кодификацийн бүрэн эх), орч. Б.Буянхишиг (УБ, “Соёмбо принтинг” ХХК, 2017).

⁴ Vereinsgesetz vom 5. August 1964 (BGBl. I S. 593), das zuletzt durch Artikel 149 der Verordnung vom 19. Juni 2020 (BGBl. I S. 1328) geändert worden ist. – Холбооны хуулийн эмхэтгэлийн 1964 оны I дугаарт нийтлэгдэж, хамгийн сүүлд 2020 оны 6 дугаар сарын 19-нд нэмэлт оруулсан.

⁵ Verordnung zur Durchführung des Gesetzes zur Regelung des öffentlichen Vereinsrechts (Vereinsgesetz) vom 28. Juli 1966 (BGBl. I S. 457), die zuletzt durch Artikel 6 Absatz 1 des Gesetzes vom 22. August 2002 (BGBl. I S. 3390) geändert worden ist. – Холбооны хуулийн эмхэтгэлийн 1966 оны I дугаарт нийтлэгдэж, хамгийн сүүлд 2002 оны 8 дугаар сарын 22-нд өөрчлөлт оруулсан.

⁶ Vereinsregisterverordnung vom 10. Februar 1999 (BGBl. I S. 147), die zuletzt durch Artikel 6 des Gesetzes

Тус журам нь нийт 31 зүйл, хоёр хавсралттай ба холбоог бүртгэх журам (холбоог байгуулах, бүртгэх, татан буулгах)-ыг нэг бүрчлэн, нарийвчлан зохицуулсан байна.

Харин ХБНГУ-ын Үндсэн хуульд сан (герм. *Stiftungen*)-гийн талаар тухайлан зохицуулаагүй боловч холбоо байгуулах эрхийн талаар зохицуулсан 9 дүгээр зүйлийг агуулгаар нь хамааруулах боломжтой юм.

Түүнчлэн, тус улсын сангийн тухай эрх зүйн зохицуулалтын хамгийн чухал онцлог нь 16 Муж улс тус бүр өөрсдийн Сангийн тухай хуультай. Холбооны тухай хууль нь улсын хэмжээнд үйлчилдэг бол Сангийн тухай хууль нь тухайн Муж улсын харилцааг дангаар нь зохицуулдаг. Иймд ИХ-аар сан байгуулахад шаардагдах хөрөнгийн хэмжээг тогтоогоогүй боловч сангийн зорилгыг тогтмол, тогтвортой хэрэгжүүлэх хэмжээний хөрөнгөтэй байхыг шаарддаг. Үүний дагуу Муж улс тус бүрийн Сангийн тухай хуульд санг бүртгэхэд шаарддаг мөнгөн дүнг тогтоодог бөгөөд ихэвчлэн доод хэмжээг €50,000 (тавин мянган евро)-гоор тогтоосон байна.

Мөн тус улсын “сан”-гийн эрх зүйн зохицуулалт нь нэр томьёоны хувьд гагцхүү “*Stiftung*”-аар хязгаарлагддаггүйгээр онцлогтой. Тодруулбал, сангийн бусад хэлбэр гэдэгт холбоо, хувьцаат компани, хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани зэрэг хамаардаг ба эдгээр нь нэрийн хувьд “сан” гэсэн нэр томьёог хэрэглэж болдог. Тухайлбал, ХБНГУ-ын томоохон сангуудын нэг болох Роберт Бошийн Сан (герм. *Robert Bosch Stiftung*) нь хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани (*GmbH*)-ийн хэлбэрээр үйл ажиллагаа явуулдаг.

Ийнхүү сангийн үйл ажиллагааг дээр дурдсан ИХ-аар ерөнхийлөн зохицуулж, муж улс тус бүрийн хуулиар нарийвчлан зохицуулахаас гадна “Сангийн тухай хууль”, “Германы амлалт, сайн дурын үйл ажиллагаа явуулах сан байгуулах тухай хууль”-аар зохицуулдаг. Эдгээр хуулийг тус бүрд нь товч авч үзье.

ХБНГУ-ын Сангийн тухай хууль (герм. *Stiftungsgesetz*)⁷

Тус хууль нь Бүгд Найрамдах Ардчилсан Герман Улсын үед батлагдсан бөгөөд хүчин төгөлдөр үйлчилж байна. Гэсэн хэдий ч Муж улсууд тус бүрдээ Сангийн тухай хуультай учир уг хуулийн хамрах хүрээ, хэрэгжилтийн хязгаар өргөн биш ажээ. Хууль нь нийт 32 зүйлтэй, санг бүртгэх, бүртгэхээс татгалзах үндэслэлийг тодорхой зохицуулсан. Харин ИХ-аас ялгаатай нь нийтийн эрх зүйн хэм хэмжээний дагуу байгуулагддаг сан болон хуулийн этгээдийн эрхгүй санг хуульчилснаараа онцлогтой байна.

Германы амлалт, сайн дурын үйл ажиллагаа явуулах сан байгуулах тухай хууль (герм. *Gesetz zur Errichtung der Deutschen Stiftung für Engagement und Ehrenamt*)⁸

Тус хууль нь “Германы амлалт, сайн дурын үйл ажиллагаа явуулах сан” хэмээх нийтийн эрх зүйн хэм хэмжээний үндсэн дээр байгуулагдсан, хуулийн этгээдийн эрхтэй сангийн үйл ажиллагааг зохицуулсан, 14 зүйлтэй хууль юм.

Ийнхүү ХБНГУ-ын сангийн зохицуулалт нь төрөлжсөн, тусдаа зохицуулалттай боловч Холбооны Засгийн газар ИХ-ийн сантай холбоотой зохицуулалтыг шинэчлэх талаар хэлэлцэж байгаа⁹ ажээ. Энэхүү шинэчлэл нь сангийн зорилгыг

vom 24. September 2009 (BGBl. I S. 3145) geändert worden ist. – Холбооны хуулийн эмхэтгэлийн 1999 оны I дугаарт нийтлэгдэж, хамгийн сүүлд 2009 оны 9 дүгээр сарын 24-нд нэмэлт оруулсан.

⁷ *Stiftungsgesetz* vom 13. September 1990 (GBl. DDR 1990 I S. 1483) – 1990 оны 9 дүгээр сарын 13-ны өдрийн Сангийн тухай хууль (Бүгд Найрамдах Ардчилсан Герман Улсын 1990 оны Хуулийн эмхэтгэлийн I дугаарт нийтлэгдсэн)

⁸ *Gesetz zur Errichtung der Deutschen Stiftung für Engagement und Ehrenamt* vom 25. März 2020 (BGBl. I S. 712) – Тус хууль нь 2020 оны 3 дугаар сарын 25-ны өдөр батлагдсан бөгөөд Холбооны хуулийн эмхэтгэлийн 2020 оны I дугаарт нийтлэгдсэн.

⁹[https://www.cof.org/country-notes/nonprofit-law-germany#:~:text=Under%20German%20law%2C%20almost%20any,used%20to%20form%20an%20NPO.&text=German%20NPOs%20are%20generally%20governed,the%20German%20states%20\(L%C3%A4nder\)](https://www.cof.org/country-notes/nonprofit-law-germany#:~:text=Under%20German%20law%2C%20almost%20any,used%20to%20form%20an%20NPO.&text=German%20NPOs%20are%20generally%20governed,the%20German%20states%20(L%C3%A4nder).). [Сүүлд үзсэн: 2020.11.12]

өөрчлөх тохиолдолд шаардах үндэслэлүүдийг илүү тодорхой болгож, нарийвчлан хуульчлахад чиглэж байна.

Нэмж дурдахад, тус улсын хувьд нийтэд тустай үйл ажиллагаа явуулдаг тусгайлсан эрх зүйн байдал бүхий байгууллага байхгүй бөгөөд хамгийн сүүлд 2020 онд дээрх санг байгуулсан.

Сангийн үйл ажиллагааны чиглэл

Дээрх хуулиар сангийн зорилгыг дараах байдлаар томъёолсон:

1. Иргэдийн оролцоо, сайн дурын үйл ажиллагааны хүрээнд зорилтот бүлэгт чиглэсэн цогц үйлчилгээ санал болгох, тухайлбал, зөвлөгөө, арга зүйгээр хангах;
2. Иргэдийн оролцоо, сайн дурын үйл ажиллагааг хөгжүүлэх чиг үүрэг бүхий байгууллагууд, ялангуяа дижиталчлалаар дагнасан байгууллагуудыг мэдээллээр хангах;
3. Холбоо, муж улс, хот, хувийн хэвийн хэвшил, иргэний нийгмийг хооронд нь зуучлан холбох;
4. Иргэдийн оролцоо, сайн дурын үйл ажиллагаа, ялангуяа дижитал инновацийн чиглэлийн сайн дурын үйл ажиллагааны салбарыг хөхүүлэн дэмжих;
5. Бүтцийн хувьд сул бүтэцтэй болон хөдөө, орон нутаг дахь иргэдийн оролцоо, сайн дурын үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагуудыг чадавхжуулах;
6. 1 болон 5-д заасан чиг үүргийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай судалгаа, шинжилгээ хийх.

Тус сан нь ХБНГУ-ын Гэр бүл, ахмад, эмэгтэйчүүд, хүүхэд, залуучуудын яамны харьяа байгууллага байж, холбооны төсвөөс санхүүжиж, сайн дурын үйл ажиллагаа буюу нийтэд тустай үйл ажиллагаа явуулах дагнасан чиг үүрэг бүхий сан болж байгаагаар онцлогтой болно.

ХБНГУ-д “нийтэд тустай үйл ажиллагаа” (герм. *Frei-gemeinnützige Arbeit*) гэдгийг иргэн, хуулийн этгээдээс ямар нэг нөхцөл, болзолгүй сайн дурын хүсэл зоригоор, тодорхой хугацаатай, хариу төлбөргүй, зохион байгуулалтай, олон нийт, нийгмийн төлөө хийх ажлыг¹⁰ ойлгодог.

Дээрх хууль тогтоомжуудад ийнхүү холбооны талаар нэг бүрчлэн, нарийвчлан хуульчилсан боловч нийтэд тустай үйл ажиллагаа явуулахтай холбоотой харилцааг зохицуулаагүй байна. Харин сангийн харилцааг зохицуулсан хууль тогтоомжид нийтэд тустай үйл ажиллагаа явуулахтай холбоотой зохицуулалтыг тусгаж өгсөн гэж үзэж болохоор байна.

Холбоо, сангийн төрөл

ХБНГУ-ын ИХ-ийн 21-79 дүгээр зүйлд “холбоо”-ны талаар тухайлан зохицуулж 1/ашгийн бус холбоо (герм. *Nicht wirtschaftlicher Verein*); 2/ашгийн төлөө холбоо (герм. *Wirtschaftlicher Verein*) гэж хоёр ангилсан. Мөн “эрх зүйн чадамжгүй холбоо” (герм. *Nicht rechtsfähige Vereine*) гэж байна.

Харин тус улсад санг ямар хэм хэмжээний үндсэн дээр байгуулагдаж байгаагаас хамааран 1/нийтийн эрх зүйн сан (герм. *Stiftung des öffentlichen Rechts*); 2/хувийн эрх зүйн сан (герм. *Stiftungen des Privatrechts*) гэж хоёр ангилна.

¹⁰ Harald A. Mieg, Theo Wehner: *Frei-gemeinnützige Arbeit: Eine Analyse aus Sicht der Arbeits und Organisationspsychologie* (Harburger Beiträge zur Psychologie und Soziologie der Arbeit Nr. 33). Technische Universität Hamburg-Harburg, Arbeitswissenschaft, 2002. Төрийн бус байгууллагын тухай хуулийг шинэчлэн найруулах хэрэгцээ, шаардлагын тандан судалгаа, Баасанжав Консалтинг” ХХК (УБ, 2017), 17 дахь талаас дам эшлэв.

Нийтийн эрх зүйн сан гэдэгт нийтийн эрх зүйн хэм хэмжээний үндсэн дээр байгуулагддаг, нийтийн зорилгын төлөө үйл ажиллагаа явуулдаг этгээдийг хэлнэ. Ийм сангуудад тухайлбал, орон нутгийн сангууд, сүм хийдийн сангууд хамаардаг. Харин ХБНГУ-ын ИХ-ийн 80-88 дугаар зүйлд хуулийн этгээдийн эрхтэй, хувийн эрх зүйн сангийн эрх зүйн байдлыг зохицуулсан.

Хуулийн этгээдийн эрхтэй сан (герм. *Entstehung einer rechtsfähigen Stiftung*):

ИХ-ийн 80 дугаар зүйлд зааснаар “нийтийн эрх ашигт хохиролтой бус зорилго бүхий, тэрхүү зорилгоо урт хугацаанд тогтвортой хэрэгжүүлэх боломжтой санг хуулийн этгээдийн эрхтэй гэж хүлээн зөвшөөрнө”. Энд заасан тогтвортой урт хугацаа гэдгийг мөн зүйлд “10 жил” гэж тодорхойлсон.

Холбоо, санг бүртгэх ба татан буулгах

Холбооны дээрх хоёр төрлөөс “ашгийн бус холбоо” нь түгээмэл бөгөөд ИХ-ийн 22 дугаар зүйлд зааснаар ашгийн төлөө холбоо нь хууль тогтоомжид тусгалаа олоогүй тул төрийн зүгээс тусгайлан эрх олгох замаар эрх зүйн чадамжтай болдог байна. Харин ашгийн бус холбоог Анхан шатны шүүхийн дэргэдэх холбооны бүртгэлд бүртгэснээр эрх зүйн чадамжтай болдог.

Холбооны эрх зүйн чадварыг хасах үндэслэлийг ИХ-ийн 43 дугаар зүйлд заасан ба “дүрэмд зааснаас өөр үйл ажиллагаа явуулсан” бол тухайн холбоог анх бүртгэсэн байгууллага эрх зүйн чадварыг нь хасаж болно.

Тус улсын ИХ-ийн холбоотой хамаарах онцлог бүхий зохицуулалт нь “Холбооны электрон бүртгэл” (55а дугаар зүйл) юм. Муж Улсын Засгийн газраас холбооны бүртгэлийг автоматжуулсан сан хэлбэрээр бүртгэх тухай тогтоол гаргаж, хэрэгжүүлдэг байна.

Харин сан нь удирдлагын төв байр байрлах газрын харьяалах Муж улсын эрх бүхий байгууллагаас зөвшөөрөл олгосны үндсэн дээр хуулийн этгээдийн эрхтэй болдог байна. Эрх бүхий байгууллага нь санг бүртгэхдээ хуульд заасан тодорхой шалгуур хангасан эсэхийг эн тэргүүнд шалгах бөгөөд иргэн, хуулийн этгээдийн аль аль нь сангийн үүсгэн байгуулагч байж болохоор зохицуулалтыг хуульчилжээ. Ингэхдээ сан, тэр дундаа гэр бүлийн санг хуульд нийцсэн аливаа зорилгоор байгуулж болохыг зохицуулсан нь ерөнхий бөгөөд уян хатан зохицуулалт байна.

Холбоо, сангийн татвар, хөнгөлөлт, чөлөөлөлт

Хэдийгээр дээр хууль тогтоомждоо нийтэд тустай үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагын эрх зүйн байдал, хэлбэрийг тодорхой, хатуу тогтоогоогүй боловч холбоо болон санг нийтийн болон хувийн зорилгоор байгуулж болох тул нийтийн зорилгоор байгуулж, холбогдох хуулийн шаардлагыг хангасан тохиолдолд татварын тусгай хөнгөлөлт эдлэх эрхтэй байдаг байна. Тодруулбал, Төсвийн тухай хууль (герм. *Abgabenordnung*)-аар дараах гурван зорилго бүхий байгууллага (холбоо, сан)-ыг татвараас чөлөөлдөг. Үүнд:

- Нийтэд тустай үйл ажиллагаа явуулах зорилго бүхий (§52);
- Буяны үйл ажиллагаа явуулах зорилго бүхий (§53);
- Сүм хийдийн зорилгоор үйл ажиллагаа явуулах (§54) гэжээ.

Ингэхдээ хуулийн §52 дугаар зүйлд нийтэд тустай үйл ажиллагаа гэдэгт дараах бүлэгт чиглэсэн болон дараах тодорхой үйл ажиллагааг хамааруулахаар заажээ: (1) шинжлэх ухаан; (2) шашин; (3) нийтийн эрүүл мэнд; (4) хүүхэд, хөгшид; (5) урлаг, соёл; (6) түүхэн нөөц; (7) боловсрол; (8) байгаль хамгаалал; (9) нийтийн халамж; (10) хохирогч, хөгжлийн бэрхшээлтэй, улс төрийн зорилгоор хэлмэгдсэн хүмүүс; (11) амьдрал хамгаалагчид (англ. *lifeguards*); (12) осол гэмтлээс урьдчилан сэргийлэх; (13) олон улсын ойлголцол, хүндлэл; (14) амьтан хамгаалал; (15) хөгжлийн тусламж; (16) хэрэглэгчийг хамгаалах; (17) ял эдлэгсдийг нийгэмшүүлэх; (18)

хүйсийн ялгаварлалгүй байдал; (19) гэрлэлт, гэр бүл; (20) гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх; (21) спорт (шатар хамаарна); (22) дотоодын түүх, газарзүй; (23) мал аж ахуй, тариалан, уламжлалт зан заншлууд (Багт наадам хамаарна), сонирхогчдын радио, нисэх онгоцны загвар, нохойн спорт; (24) Герман дахь ардчилсан улс төрийн тогтолцоо; (25) нийтийн ашиг тусын төлөөх иргэдийн оролцоо зэрэг болно.

ХОЁР. ОРОСЫН ХОЛБООНЫ УЛС (ОХУ)

Холбоо, сангийн харилцааг зохицуулж буй хууль тогтоомж болон нийтэд тустай үйл ажиллагааны талаарх зохицуулалт

Оросын Холбооны Улсын Үндсэн хуулийн “Хүний болон иргэний эрх, эрх чөлөө” бүлгийн 39 дүгээр зүйлд “Нийгмийн сайн дурын даатгал, нийгмийн хамгааллын нэмэлт хэлбэрийг бий болгох болон буяны үйл ажиллагааг дэмжих”, 30 дугаар зүйлд “Хүн бүр хуулийн этгээд байгуулах, түүний дотор тэдний ашиг сонирхлыг хамгаалах үүднээс үйлдвэрчний эвлэл байгуулах эрхтэй” болохыг тодорхойлсон.¹¹ Иргэдийн энэхүү үндсэн эрхийг хэрэгжүүлэх эрх зүйн орчинг бүрдүүлэх үүднээс нийтэд тустай үйл ажиллагааны харилцааг 1996 онд баталсан “Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай”¹² тусгайлан зохицуулсан холбооны хууль болон тус үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэх 1996 онд баталсан “Ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн тухай”¹³ холбооны хуулиар зохицуулдаг.

“Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай” холбооны хуульд нийтэд тустай үйл ажиллагаа буюу буяны үйл ажиллагаа гэх ойлголтыг иргэн болон хуулийн этгээдийн сайн дурын, ашиг олох зорилгогүйгээр (үнэ төлбөргүй эсхүл хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр) иргэн, хуулийн этгээдэд эд хөрөнгө тэр дундаа мөнгөн хөрөнгө шилжүүлэх, ажил гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлэх эсхүл бусад дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагаа гэж тайлбарласан бол “Ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн тухай” холбооны хуульд хуулийн этгээдийг байгуулж буй зорилго нь иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, биеийн тамир, спортыг хөгжүүлэх, иргэдийн оюун санааны болон бусад биет бус хэрэгцээг хангах, иргэд, байгууллагын эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалахад чиглэгдсэн.¹⁴

Холбоо, сангийн тухай эрх зүйн зохицуулалтыг ОХУ-ын “Иргэний хууль”-ийн 50 дугаар зүйлд ерөнхий байдлаар зохицуулсан бол “Ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн тухай” холбооны хуульд нарийвчлан зохицуулсан байна.

Холбоо, сангийн төрөл

Сан нь нийгэм, буяны үйл ажиллагаа, соёл, боловсрол болон бусад нийгэмд тустай үйл ажиллагааг эрхлэх зорилгоор иргэн, хуулийн этгээдийн гишүүнчлэлгүй, сайн дурын өмчийн хандивын үндсэн дээр байгуулсан ашгийн төлөө бус хуулийн этгээд юм. Үүсгэн байгуулагчдын сан руу шилжүүлсэн эд хөрөнгө нь сангийн өмч бөгөөд үүсгэн байгуулагчид болон сан нь харилцан бусад этгээдүүдийн өмнө хүлээсэн үүрэгтэй холбоотойгоор хариуцлагыг хүлээхгүй.¹⁵

¹¹ ОХУ-ын Үндсэн хуулийн 39 дүгээр зүйл, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_28399/fe434e420c3130424bbee0b97bc794f0e96c3081/ (Сүүлд үзсэн: 2020.11.10)

¹² ОХУ-ын “Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай” холбооны хууль, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_7495/ (Сүүлд үзсэн: 2020.11.10)

¹³ ОХУ-ын “Ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн тухай” холбооны хууль, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_8824/ (Сүүлд үзсэн: 2020.11.10)

¹⁴ ОХУ-ын “Ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн тухай” холбооны хуулийн 2 дугаар зүйл, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_8824/87a16eb8a9431fff64d0d78eb84f86accc003448/ (Сүүлд үзсэн: 2020.11.10)

¹⁵ ОХУ-ын “Ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн тухай” холбооны хуулийн 7 дугаар зүйл, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_8824/a60bdb6ce5f9c05a91d70ec8204b1a753cebaee1/ (Сүүлд үзсэн: 2020.11.12)

Сангийн явуулах үйл ажиллагаа, цар хүрээнээс хамааран дараах төрлөөр байгуулагдаж болно:

- сан ("Ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн тухай" холбооны хуулийн дагуу үйл ажиллагаагаа явуулдаг);
- нийтийн сан («Олон нийтийн холбоодын тухай» холбооны хуулийн дагуу үйл ажиллагаагаа явуулдаг);
- буяны сан («Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай» холбооны хууль, "Ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн тухай" холбооны хуулийн дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг);
- олон нийтийн буяны сан («Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай» холбооны хууль, "Ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн тухай" холбооны хууль, «Олон нийтийн холбоодын тухай» холбооны хууль тогтоомжийн дагуу ажилладаг).

Холбоо нь нийгэмд ашиг тустай тэр дундаа мэргэжлийн эрх, ашиг сонирхлыг төлөөлж хамгаалах мөн холбооны хуультай зөрчилдөхгүй бусад үйл ажиллагаа эрхлэх зорилгоор байгуулагдсан гишүүнчлэл бүхий иргэн, хуулийн этгээдийн ашгийн төлөө бус хуулийн этгээд юм.¹⁶

"Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай" холбооны хуульд буяны байгууллагын үйл ажиллагаа явуулах хэлбэрээс хамааран хувь хүн болон ашгийн төлөө бус хуулийн этгээд байж¹⁷ болох бөгөөд тус этгээдүүд нь өөрийн үйл ажиллагааны зорилгод нийцүүлэн үйл ажиллагаагаа дэлгэрүүлэх зорилгоор холбоо, сан хэлбэрээр харилцан тохиролцон, гэрээний үндсэн дээр нэгдэж ашгийн төлөө бус хуулийн этгээд байгуулж болохоор зохицуулсан байна.

Холбоо, сан нь нэгдэж байгаа тохиолдолд өөрсдийн хараат бус байдал болон хуулийн этгээдийн эрхийг хэвээр хадгалан авч үлдэхээс гадна түүнд нэгдсэн гишүүдийнхээ үүргээс үүссэн хариуцлагыг хүлээдэггүй, нэгдэх гэрээнд заасан хэм хэмжээ, дарааллын дагуу хариуцлагыг хүлээх зохицуулалтыг хуулиар тодорхойлсон.¹⁸

Сайн дурын болон буяны үйл ажиллагаа эрхэлдэг этгээдүүд ОХУ-ын хууль тогтоомж, нэгдэн орсон олон улсын гэрээнд заасан журмын дагуу олон улсын буяны үйл ажиллагааг эрхлэх эрхтэй. Олон улсын буяны үйл ажиллагааны төсөлд, олон улсын буяны байгууллагуудын ажилд, гадаадын байгууллагуудтай буяны үйл ажиллагаатай холбоотойгоор харилцах түүнчлэн ОХУ-ыг хуульд харшлахгүйгээр олон улсын зарчим, эрх зүйд үндэслэн бусад хэлбэрээр олон улсын буяны үйл ажиллагаанд оролцож болно. Тус үйл ажиллагаатай холбоотойгоор хуульд харшлахгүйгээр бусад улс оронд банкны харилцах данстай байж болно. Буяны байгууллага нь гадаад улсын иргэн, харьяалалгүй хүн, гадаадын болон олон улсын байгууллагаас хандив тусламж авах мөн тэдгээр этгээдүүд ОХУ-ын нутаг дэвсгэр дээрх буяны үйл ажиллагаанд оролцох эрхтэй¹⁹ байдаг байна.

¹⁶ ОХУ-ын "Ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн тухай" холбооны хуулийн 11 дүгээр зүйл, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_8824/e46eaf5d69e335ddbd0839f17ebcba4c581690c2/ (Сүүлд үзсэн: 2020.11.12)

¹⁷ ОХУ-ын "Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай" холбооны хуулийн 6 дугаар зүйл, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_7495/2ed3d0b5267bd2036f397b45b099a596dd16dd94/ (Сүүлд үзсэн: 2020.11.10)

¹⁸ ОХУ-ын "Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай" холбооны хуулийн 14 дүгээр зүйл, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_7495/e32fec43350b4eeb0b56acd682ed8b8afd2fbc39/ (Сүүлд үзсэн: 2020.11.10)

¹⁹ ОХУ-ын "Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай" холбооны хуулийн 21 дүгээр зүйл, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_7495/edaffcedf573489bfece73f9719a5ab6c014f83a/ (Сүүлд үзсэн: 2020.11.11)

Буяны болон сайн дурын байгууллагын үйл ажиллагааны чиглэл

Дараах зорилгоор буяны болон сайн дурын үйл ажиллагаа явуулна. Үүнд:²⁰

- ажилгүй болон амьжиргааны түвшнээс доогуур байгаа иргэн, өөрийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг бие даан хамгаалж чадахгүй хөгжлийн бэрхшээлтэй болон оюуны хомстолтой иргэнд үзүүлэх нийгмийн халамжийн үйлчилгээ;
- хар салхи, байгалийн гамшиг, зэвсэгт мөргөлдөөн, дайны улмаас хохирсон хохирогчдод туслах үйл ажиллагаа;
- үндэстэн хоорондын энх тайван, эв найрамдлыг бэхжүүлэх, нийгэм, үндэсний, шашны мөргөлдөөнөөс урьдчилан сэргийлэхэд дэмжлэг үзүүлэх;
- нийгэм дэх гэр бүлийн оролцоо болон нэр хүндийг бэхжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх;
- эцэг, эх, хүүхдийг хамгаалахад дэмжлэг үзүүлэх;
- шинжлэх ухаан, хүмүүнлэг, боловсрол, соёл, хүмүүжлийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх;
- иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах, сурталчлах үйл ажиллагаа, эрүүл амьдралын хэв маягийг сурталчлах, иргэдийн ёс суртахуун, сэтгэлзүйн байдлыг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлэх;
- биеийн тамир, спортын салбар дахь үйл ажиллагааг сурталчлах (мэргэжлийн спортоос бусад), бие бялдрын спорт, спортын арга хэмжээг зохион байгуулах, зохион байгуулахад ажлыг үнэ төлбөргүй гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлэх хэлбэрээр оролцох;
- хүрээлэн буй орчин, ан амьтан, байгалийн өв соёлыг хамгаалах үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх;
- онцгой байдлын үед ард иргэд болон газар нутгаа хамгаалах, тухайн нөхцөлд болон галын аюулгүй байдлыг хэрхэх талаар мэдлэгийг сурталчлах;
- ард иргэдэд үнэ төлбөргүй хууль зүйн зөвлөгөө, тусламж үзүүлэх;
- сайн дурын үйл ажиллагаа явуулах, түүнийг сурталчлах;
- насанд хүрээгүй этгээдүүдийн эрхийг хамгаалах үйл ажиллагаа;
- хүүхэд, залуучуудад шинжлэх ухаан, техник, урлагийн бүтээлч байдлыг хөгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх, тэдгээрт эх оронч, оюунлаг, ёс суртахууны боловсролыг сурталчлах.

Дээрх хэлбэрээс бусдаар мөнгөн болон бусад материаллаг эд хөрөнгөөр арилжааны байгууллага, улс төрийн нам бусад хөдөлгөөн эвслүүдийг дэмжих нь буяны болон сайн дурын үйл ажиллагаанд хамаарахгүй. Түүнчлэн сонгуулийн өмнөх сурталчилгаа, ард нийтийн санал асуулгатай холбоотой сурталчилгааны ажлыг буяны үйл ажиллагаатай зэрэг явуулахыг хориглодог²¹ байна.

Сайн дурын болон буяны байгууллагын санхүүжилт

Дараах үйл ажиллагаанаас олох орлогоор сайн дурын болон буяны байгууллагын өмч хөрөнгийг бүрдүүлнэ:²²

²⁰ ОХУ-ын “Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай” холбооны хуулийн 2 дугаар зүйл, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_7495/64f28a13d583f3ad112dbfef99c8eb61c548bf8e/ (Сүүлд үзсэн: 2020.11.10)

²¹ ОХУ-ын “Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай” холбооны хуулийн 2 дугаар зүйл, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_7495/64f28a13d583f3ad112dbfef99c8eb61c548bf8e/ (Сүүлд үзсэн: 2020.11.11)

²² ОХУ-ын “Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай” холбооны хуулийн 15 дугаар зүйл, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_7495/ff1611d3e290c8a8b567906ab2e1e5394813ccfd/ (Сүүлд

- буяны байгууллага үүсгэн байгуулагчдын оруулсан хувь;
- гишүүнчлэлийн хураамж;
- иргэн, хуулийн этгээдээс өгсөн бэлэн болон бэлэн бус хандив (буяны буцалтгүй тусламж);
- борлуулалтаас бусад гүйлгээний орлого (үнэт цаасны орлого багтана);
- олон нийтийг татах үйл ажиллагаанаас олох орлого (хүмүүнлэгийн үйлс, сайн дурын ажилтнуудыг татах кампанит ажил, үүнд зугаа цэнгэл, соёл урлаг, спорт болон бусад олон нийтийн арга хэмжээ зохион байгуулах, ОХУ-ын хууль тогтоомжийн дагуу хандив цуглуулах, хонжворт сугалаа, дуудлага худалдаа зохион байгуулах, буяны үйл ажиллагаанд зориулж бусад этгээдүүдээс өгсөн эд хөрөнгө, хандивыг тэдний хүслийн дагуу зарах);
- хууль ёсны дагуу арилжааны үйл ажиллагаанаас олсон орлого;
- буяны байгууллагаас байгуулсан аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааны орлого;
- сайн дурын ажилчдын бий болгосон орлого;
- хуулиар хориглоогүй бусад эх үүсвэр.

Сайн дурын болон буяны байгууллагыг бүртгэх ба татан буулгах

Сайн дурын болон буяны байгууллагыг улсын бүртгэлд бүртгүүлэхдээ “Ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн тухай” холбооны хуулийн 13.1 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасны дагуу бүртгүүлдэг бөгөөд оршин суугаа газартайн холбоотойгоор улсын бүртгэлд бүртгэхээс татгалзахыг хориглодог, хэрэв бүртгэхээс татгалзсан тохиолдолд шүүхийн журмаар маргаанаа хянан шийдвэрлүүлэх эрхтэй.²³

Буяны байгууллага нь өөрийн зорилгод харшлах үйл ажиллагаа, түүнчлэн холбооны хуулийг зөрчсөн үйл ажиллагаа явуулсан тохиолдолд тухайн байгууллагыг бүртгэсэн байгууллага анхааруулгыг бичгэн хэлбэрээр мэдэгдэнэ, хэрэв хэд хэдэн удаа анхааруулах бичиг илгээсэн тохиолдолд тус буяны байгууллагыг татан буулгаж болох бөгөөд тус анхааруулгыг шүүхийн журмаар маргаж болно. Татан буулгасан буяны байгууллагын эд хөрөнгийг улсын өмч болгон хурааж, буяны зорилгоор хэрэглэнэ.²⁴

Сайн дурын болон буяны байгууллагын татвар, хөнгөлөлт, чөлөөлөлт

“Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай” холбооны хуульд заасан буяны үйл ажиллагааны хүрээнд бараа шилжүүлэх (ажил гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлэх), өмчийн эрхийг үнэ төлбөргүй шилжүүлэх тохиолдолд онцгой албан татвар ногдохоос бусад эд хөрөнгийг ОХУ-ын 2000 оны “Татварын тухай” холбооны хуульд заасны дагуу татвараас чөлөөлнө.

ГУРАВ. БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС (БНСУ)

БНСУ нь гүйцэтгэх, шүүх, хууль тогтоох гэсэн 3 засаглал бүхий иргэний эрх зүйд суурилсан үндсэн хуулийн ардчилалтай улс юм. Ерөнхийлөгч нь гүйцэтгэх засаглалын тэргүүнээс гадна төрийн тэргүүн, зэвсэгт хүчний ерөнхий командлагч юм. Хууль тогтоох засаглалыг 300 гишүүн бүхий үндэсний ассамблей хэрэгжүүлдэг ба мөн орон нутгийн ассамблей аймаг, хотын түвшинд үйл ажиллагаа явуулдаг.

үзсэн: 2020.11.11)

²³ ОХУ-ын “Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай” холбооны хуулийн 9 дүгээр зүйл, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_7495/f7c4946a05b01957c44d050ad6cf11d1e70d4e87/ (Сүүлд үзсэн: 2020.11.11)

²⁴ ОХУ-ын “Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай” холбооны хуулийн 9 дүгээр зүйл, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_7495/f7c4946a05b01957c44d050ad6cf11d1e70d4e87/ (Сүүлд үзсэн: 2020.11.11)

Шүүх засаглалыг хэрэгжүүлэх бүрэлдэхүүнд Улсын дээд шүүх, улсын томоохон хотууд дахь давж заалдах шатны шүүх, дүүргийн давж заалдах шатны шүүх болон орон нутгийн шүүхүүд багтдаг.²⁵

Холбоо, сангийн харилцааг зохицуулж буй хууль тогтоомж болон нийтэд тустай үйл ажиллагааны талаарх зохицуулалт

БНСУ-д иргэд эвлэлдэн нэгдэж холбоо байгуулах эрх чөлөөг тус улсын Үндсэн хуулийн 21-р зүйлээр хуульчилсан байдаг. Тухайлбал, 21-р зүйлийн (1) дэх хэсэгт “Иргэд үг хэлэх, хэвлэн нийтлэх, цугларах, эвлэлдэн нэгдэх эрх чөлөөтэй” гэж заасан байна.²⁶ Холбооны үйл ажиллагааг Иргэний хууль болон Нийтийн ашиг сонирхлын төлөөх байгууллагын байгуулал ба үйл ажиллагааны тухай хууль болон бусад дэмжих чиглэлийн хуулиар зохицуулдаг.

Холбоо, сан үйл ажиллагаа эрхлэхэд Иргэний хуулиас гадна Ашгийн төлөө бус байгууллага болон төрийн бус байгууллагыг дэмжих тухай хууль,²⁷ Олон нийтийн салбарыг дэмжих тухай хууль,²⁸ Гадаадын хөрөнгө оруулалтыг дэмжих тухай хууль,²⁹ Хандив цуглуулах, зарцуулах тухай хууль,³⁰ Байгууллагын татварын тухай хуулийн³¹ холбогдох зүйл, заалтыг баримталдаг.

Холбоо, сангаас зохион байгуулж болох нийтэд тустай үйл ажиллагааны тодорхойлолт, эдгээр байгууллага нийтэд тустай үйл ажиллагааг хэрхэн зохион байгуулах талаар хуулийн нэгдсэн зохицуулалт байхгүй байна. БНСУ-ын Нийтийн ашиг сонирхлын төлөөх байгууллагын байгуулал ба үйл ажиллагааны тухай хуулиар ийм төрлийн байгууллагын удирдлага, зохион байгуулалтыг Иргэний хуулийн нэмэлт байдлаар зохицуулдаг. Уг хуулиар сургуулийн эсвэл судалгааны тэтгэлэг, нийгмийн сайн сайханд хувь нэмэр оруулах зорилготой буяны тусламж, дэмжлэг үзүүлэхтэй холбоотой үйл ажиллагааг зохион байгуулах зорилго бүхий холбоо, сангийн зохион байгуулалт, удирдлага, хөрөнгө, санхүүгийн харилцааг зохицуулдаг.³²

Нийтэд тустай үйл ажиллагаанд хандив өргөх, хандивын зарцуулалттай холбоотой харилцааг Хандив цуглуулах, зарцуулах тухай хуулиар зохицуулдаг. Тус хуулиар ашиг олох, улс төрийн болон шашны дэмжлэг үзүүлэхээс бусад зорилгоор хандив цуглуулах, зарцуулах үйл ажиллагааг авч үздэг. Тухайлбал, хуулийн 4-р зүйлийн (2) дахь хэсэгт зааснаар олон улсын тусламжийн үйл ажиллагаа, байгалийн гамшигт өртөгсдөд туслах үйл ажиллагаа, ядуурлыг бууруулах чиглэлийн буяны үйл ажиллагаа, боловсрол, соёл, урлаг, шинжлэх ухааныг дэмжих, хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалсан эдийн засгийн дэмжлэг, байгаль орчин хамгаалах, нийгмийн эмзэг бүлгийн эрх ашгийг хамгаалах, нийгмийн эрүүл мэнд, халамжийг дэмжих, Өмнөд болон Хойд Солонгосын нэгдлийн төлөөх энхийг сахиулах олон улсын үйл ажиллагаа, нийгмийн эрүүл мэнд, иргэдийн оролцоог бий болгох, БНСУ-ын Ерөнхийлөгчийн зарлигаар тогтоосон нийтийн ашиг сонирхлын төлөөх үйл

²⁵ Park, Sauk-Hee, and Mark Wilding. “The politics of government reform in Korea: From tripartite to bipartite politicization.” *Administration & Society* 48, no. 9 (2016): 1059-1084.

²⁶ Article 21(1) of the South Korean Constitution, 1948, [https://www.icrc.org/applic/ihl/ihlnat.nsf/162d151af444ded44125673e00508141/aba339f342ad7493c1256bc8004c2772/\\$file/constitution_%20-%20korea%20-%20en.pdf](https://www.icrc.org/applic/ihl/ihlnat.nsf/162d151af444ded44125673e00508141/aba339f342ad7493c1256bc8004c2772/$file/constitution_%20-%20korea%20-%20en.pdf)

²⁷ Assistance for non-profit, non-governmental organizations act, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=47145&lang=ENG

²⁸ Social enterprise promotion act, <http://ethmar.social/wp-content/uploads/2017/08/43-South-Korea-SOCIAENTERPRISEPROMOTIONACT.pdf>

²⁹ Foreign investment promotion act, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=49546&lang=ENG

³⁰ Act on collection and use of donations, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=47137&lang=ENG

³¹ Corporate tax act, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=49689&lang=ENG

³² Act on the establishment and operation of public interest corporations, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=46307&lang=ENG

ажиллагаа зэрэг зориулсан хандивын ажиллагааг бүртгэдэг байна.³³

Холбоо, сангийн төрөл

Ашгийн бус байгууллага нь олон нийтэд тустай эсвэл гишүүдэд ашиг тустай байх үйл ажиллагаа эрхэлдэг. Олон нийтэд ашигтай үйл ажиллагааг хамгаалал болон үйлчилгээ үзүүлэх гэсэн хоёр төрөлд хувааж болно. Хамгаалал гэдэгт ардчилал, хүний эрх, шударга ёс, амьдрах орчныг сайжруулах чиглэлээр байгаль орчныг хамгаалах, эмэгтэйчүүдийн эрхийг хамгаалах зэрэг үйл ажиллагааг хамруулдаг бол үйлчилгээ үзүүлэх үйл ажиллагаанд боловсрол, эмнэлгийн үйлчилгээ, нийгмийн халамж, соёлын өв зэргийг хамруулдаг байна.³⁴

Холбоо, санг үүсгэн байгуулах ба татан буулгах

БНСУ-д ашгийн төлөө бус байгууллага нь бүртгэлгүй эсвэл бүртгэлтэй байгууллага хэлбэрээр оршиж болдог бөгөөд бүртгүүлснээр татварын хөнгөлөлт болон бусад санхүүгийн үр ашгийг хүртэх боломжтой.

Урлаг, хандив, шинжлэх ухаан, шашин, нийгмийн харилцаа, эсвэл бусад ашгийн төлөө бус үйл ажиллагаа зэрэг олон нийтийн ашиг сонирхлын төлөөх холбоо, санг хуулийн этгээд гэж үзэх бөгөөд үйл ажиллагаа, харилцааг БНСУ-ын Иргэний хуулиар зохицуулдаг.³⁵ Хуульд зааснаар холбоо, санг эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрлийг үндэслэн байгуулах ба уг нэгдэх зөвшөөрлийг холбооны зорилго, нэр, байршил, хөрөнгийн талаарх зохицуулалт, захирал томилох, чөлөөлөх зохицуулалт, гишүүнээр элсүүлэх, чөлөөлөх зохицуулалт, татан буулгах үндэслэл зэргийг тусгасан дүрмийг боловсруулж, хянуулсны үндсэн дээр авдаг байна.³⁶ Санг үүсгэн байгуулахдаа нийлүүлж буй хөрөнгөөс гадна холбоо байгуулахад шаардсантай адил дүрмийг мөн боловсруулж өгдөг.³⁷ Холбоо эсвэл сан байгуулахыг холбогдох захиргааны байгууллагаас зөвшөөрсөн бол зөвшөөрлийг авсан өдрөөс хойш гурван долоо хоногийн дотор үндсэн хаяг дээрээ бүртгүүлэх ёстой. Зөвшөөрөл олгогдсоны дараа зорилго, нэр, оффисын хаяг, зөвшөөрлийн огноо, татан буугдах шалтгаан; хөрөнгийн нийт үнэлгээ, хөрөнгө оруулах арга, захирлын нэр, оршин суух хаяг гэсэн мэдээллийг бүртгүүлдэг³⁸ бол холбоо болон санг дараах шалтгааны улмаас татан буулгаж болно. Үүнд, дампуурлаа зарласан, зорилгоо биелүүлж дууссан, зорилгоосоо өөр үйл ажиллагаа эрхлэх, холбоо эсвэл сан байх нөхцөлийг зөрчсөн, нийтийн ашиг сонирхлыг хохироосон, гишүүнчлэлгүй болсон, удирдах зөвлөлийн хуралдаанаараа татан буулгах тогтоол гаргасан зэрэг болно.³⁹

Ашгийн төлөө бус байгууллагын татвар, хөнгөлөлт, чөлөөлөлт

Бүртгэлтэй болон бүртгэлгүй ашгийн төлөө бус байгууллагын татварын асуудлыг БНСУ-ын Байгууллагын татварын тухай хуулиар зохицуулдаг. Ийм ашгийн төлөө бус байгууллагыг “ашгийн төлөө бус дотоодын байгууллага” гэж үзэх бөгөөд бизнесийн жил бүрт гарч ирсэн ашгийн төлөө бус байгууллагын “ашгаас бий болсон орлого”-д ашгийн төлөө байгууллагад ногдуулдагтай адил татварыг ногдуулдаг

³³ Act on collection and use of donations, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=47137&lang=ENG

³⁴ Kim, Inchoon, and Changsoon Hwang. *Defining the nonprofit sector: South Korea*. Johns Hopkins University Center for Civil Society, 2002.

³⁵ Article 31, 32, Civil Act of South Korea, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=45912&lang=ENG [Civil Act].

³⁶ Article 40, Civil Act of South Korea, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=45912&lang=ENG [Civil Act].

³⁷ Article 43, Civil Act of South Korea, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=45912&lang=ENG [Civil Act].

³⁸ Article 49, Civil Act of South Korea, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=45912&lang=ENG [Civil Act].

³⁹ Article 77, Civil Act of South Korea, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=45912&lang=ENG [Civil Act].

байна.⁴⁰

Түүнчлэн БНСУ-ын Засгийн газар ашгийн бус салбарт татвар, санхүүгийн олон хөшүүргийг бий болгосон байдаг. Тухайлбал, Ашгийн төлөө бус байгууллага болон төрийн бус байгууллагыг дэмжих тухай хууль, Олон нийтийн салбарыг дэмжих тухай хуулиар бүртгэлтэй төрийн бус байгууллагуудад татварын урамшуулал олгох боломжийг олгодог.

Ашгийн төлөө бус байгууллагын санхүүжилт

Ашгийн төлөө бус байгууллага нь олсон ашгаа өөрсдийн ашгийн төлөө бус зорилгыг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлаа санхүүжүүлэх, мөн энэ зорилгоо санхүүжүүлэхээр бизнесийн үйл ажиллагаа эрхлэн ашиг олж болохыг зөвшөөрдөг.⁴¹ Харин БНСУ-ын Байгаль хамгаалах тухай хуулийн дагуу Засгийн газар нь байгаль орчныг хамгаалах үйл ажиллагаа эрхэлж буй байгууллагыг санхүүжилт олгох эсвэл бусад чиглэлээр дэмжих ёстой байдаг байна. Ашгийн төлөө бус байгууллагад оруулж буй гадаадын хөрөнгө оруулалтыг Гадаадын хөрөнгө оруулалтыг дэмжих тухай хуулиар зохицуулдаг.

Аудит хийх, тайлан гаргах

БНСУ-ын Иргэний хуулийн дагуу холбоо болон сан нь жил бүр хөрөнгийн бүртгэл, тооллого хийж эрх бүхий байгууллагад хүргүүлэх ба тайлангаа архивлах үүрэгтэй. Мөн холбоо нь гишүүдийнхээ бүртгэлийг хөтөлж, жагсаалтыг тогтмол хөтөлх ёстой байна.⁴² Олон нийтийн аж ахуйн нэгжүүд бизнесийн үйл ажиллагаа болон оролцогч талуудын шийдвэр гаргахад оролцсон оролцоог хамруулсан бизнесийн тайлан гаргаж, санхүүгийн жилийн 2-р сарын сүүлчээр Хөдөлмөрийн сайдад хүргүүлэх⁴³, ашгийн төлөө бус байгууллага болон төрийн бус байгууллагыг дэмжих тухай хуулийн дагуу тэдгээр байгууллагад үзүүлсэн дэмжлэг болон төслийн тайланг төсвийн дараагийн жилийн нэгдүгээр сарын сүүлч гэхэд илгээхээс гадна татварын албаны шаардлагаар ашгийн төлөө бус байгууллага нь дансны бүртгэл хөтөлх бөгөөд ашиг олсон үйл ажиллагааныхаа тайланг архивлах ёстой⁴⁴ байдаг байна.

Хүлээлгэх хариуцлага

БНСУ-ын Иргэний хуулиар холбоо болон сангийн захирал, аудитор, татан буулгагч нь дараах зөрчлийг гаргасан бол таван сая воноос (ойролцоогоор 4500 ам.доллар) хэтрэхгүй торгууль ногдуулна. Үүнд, иргэний хуульд заасан аливаа зохицуулалтыг үл тоомсорлосон, тайлагнах шаардлагыг зөрчсөн, холбоо болон сангийн хяналт, шалгалтад саад учруулсан, эрх бүхий байгууллага эсвэл удирдах зөвлөлийн хуралд хуурамч мэдээлэл өгсөн эсвэл баримтыг тэднээс нуун дарагдуулсан зэрэг болно.⁴⁵ Иргэний хуульд эдгээр зөрчлийг хэрхэн тогтоох талаар заагаагүй боловч Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулиар⁴⁶ үүнийг зохицуулж, өргөдөл гаргах боломжийг олгоно гэж үздэг.⁴⁷ Ашгийн төлөө бус байгууллага болон төрийн бус байгууллагыг дэмжих тухай хуулийн дагуу төслийн

⁴⁰ Articles 3(1), (2), Corporate Tax Act, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=49689&lang=ENG.

⁴¹ Articles 29, Corporate Tax Act, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=49689&lang=ENG

⁴² Article 55, Civil Act of Korea, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=45912&lang=ENG [Civil Act].

⁴³ Article 17(1), Social Enterprise Promotion Act, <http://ethmar.social/wp-content/uploads/2017/08/43-South-Korea-SOCIALENTERPRISEPROMOTIONACT.pdf>

⁴⁴ Assistance for non-profit, non-governmental organizations act, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=47145&lang=ENG

⁴⁵ Article 97, Civil Act of Korea, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=45912&lang=ENG [Civil Act].

⁴⁶ Civil Act of Korea, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=45912&lang=ENG [Civil Act].

⁴⁷ Civil Procedure Act, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=45913&lang=ENG

хуурамч санал боловсруулсан бол 3 жил хүртэл хорих ял шийтгэх эсвэл 10 сая хүртэл вонийн торгууль ногдуулах шийтгэлтэй. Дэмжлэгээр олгосон олговрыг зүй бусаар зарцуулсан нь тогтоогдвол 1 жил хүртэл хугацаагаар хорих эсвэл 5 сая хүртэл воноор торгох шийтгэл оногдуулдаг. Шийтгэл хүлээсэн этгээд шүүхийн шийдвэр гарснаас хойш 7 хоногийн дотор давж заалдах эрхтэй.⁴⁸

ДҮГНЭЛТ

Ийнхүү улс орнуудын хууль тогтоомж болон эрдэмтэн судлаачдын үзэл бодол, судалгааны үр дүнгээс нийтэд тустай үйл ажиллагааг тодорхойлох шалгуур, хамрах чиглэл, хориглох хүрээ зэргийг олон янзаар иш татаж болох боловч нийтэд тустай үйл ажиллагаанд хамаарах төрлүүдийг нэг бүрчлэн тодорхойлж цэг тавих боломжгүй юм. Учир нь олон талт, баялаг харилцаа бүхий нийгэмтэй эл ойлголт салшгүй холбоотой.

ХБНГУ-ын хувьд “нийтэд тустай үйл ажиллагаа”-г иргэн, хуулийн этгээдээс ямар нэг нөхцөл, болзолгүй сайн дурын хүсэл зоригоор, тодорхой хугацаатай, хариу төлбөргүй, зохион байгуулалтай, олон нийт, нийгмийн төлөө хийх ажлыг ойлгодог бөгөөд холбооны харилцааг зохицуулсан хууль тогтоомжид нь холбооны талаар нэг бүрчлэн, нарийвчлан хуульчилсан боловч нийтэд тустай үйл ажиллагаа явуулахтай холбоотой харилцааг зохицуулаагүй байна. Харин сангийн харилцааг зохицуулсан хууль тогтоомжид нийтэд тустай үйл ажиллагаа явуулахтай холбоотой зохицуулалтыг тусгаж өгсөн гэж үзэж болохоор байна.

ОХУ-ын тухайд холбоо, сангийн тухай харилцааг “Ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн тухай” холбооны хуулиар тусгайлан зохицуулдаг бөгөөд холбоо, сангийн нийтэд тустай үйл ажиллагаа эрхлэх харилцааг “Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай” холбооны хуулиар зохицуулж ирсэн. Тус хуульд “нийтэд тустай үйл ажиллагаа”, “сайн дурын үйл ажиллагаа” гэх ойлголтыг агуулгын хувьд ижил утгатай хэрэглэдэг бөгөөд буяны үйл ажиллагааг ашгийн төлөө бус хуулийн этгээд болон хувь хүн эрхлэн явуулахаар зохицуулсан байна.

Хэдийгээр тус улсад холбоо, сангийн харилцааг зохицуулсан бие даасан хууль байгаа ч гэсэн тус хуульд нийтэд тустай үйл ажиллагаа эрхлэх харилцааг тодорхойлон зохицуулаагүй, гэхдээ ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийг байгуулж байгаа зорилго, агуулгын хүрээнд тайлбарласан байна гэж үзэж болохоор юм.

ОХУ дахь холбоо, санг нийтэд тустай үйл ажиллагаа эрхлэх харилцааг “Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай” холбооны хуулиар ерөнхийлөн зохицуулж байна. Ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдүүд нь буяны үйл ажиллагаа эрхлэх гэж байгаа тохиолдолд хуульд заасан үндэслэл журмын дагуу буяны байгууллагыг бүртгүүлж, түүнд нийцсэн зорилгын хүрээнд үйл ажиллагааг эрхлэх, эд хөрөнгийг бий болгох, захиран зарцуулах эрх, үүргийг тус хуульд зохицуулсан байна.

Харин БНСУ-ын тухайд холбоо, сан байгуулах эрх чөлөөг Үндсэн хуулиараа олгосон байдаг бөгөөд эдгээр байгууллагын харилцааг Иргэний хууль болон бусад холбогдох хуулийн зүйл заалтаар зохицуулдаг байна. Холбоо болон санг Иргэний хуулийн дагуу бүртгүүлснээр эдгээр байгууллагууд татварын хөнгөлөлт эдлэх, төрөөс үзүүлэх зохих дэмжлэг авах эрх үүснэ. Дотоод хэрэг, аюулгүй байдлын сайд болон шат шатны засаг дарга нар ардчилсан нийгмийн хөгжилд хувь нэмрээ оруулж буй ашгийн төлөө бус байгууллагын нийтэд тустай үйл ажиллагааг хүлээн зөвшөөрч, тэдний үйл ажиллагааг санхүүжилт болон бусад чиглэлээр дэмжих, баталгаажуулах үүргийг хуулиар тогтоож өгсөн байна. Ингэснээр ашгийн төлөө бус

⁴⁸ Article 12, Assistance for Nonprofit, Nongovernmental Organizations Act, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=47145&lang=ENG.

байгууллагуудын нийтэд тустай үйл ажиллагааг хянах, тайлан гаргуулах, зорилгоос гадуур үйл ажиллагаа явуулах эрсдэлийг хязгаарлах боломжийг бий болгосон гэж үзэж болохоор байна.

Цаашид Холбооны эрх зүйн байдлын тухай хууль, Сангийн эрх зүйн байдлын тухай хууль, Нийтэд тустай үйл ажиллагааны тухай хуулийн төсөл боловсруулахдаа дараах хэдэн зүйлд анхаарлаа хандуулах нь зүйтэй болов уу. Үүнд:

1. Ашгийн төлөө бус хуулийн этгээд, төрийн бус байгууллагын төрөл, үйл ажиллагааг нарийвчлан тодорхойлох;
2. Нийтэд тустай ажил, үйл ажиллагааг ТББ-ын үйл ажиллагаанаас ялгах;
3. Нийтэд тустай ажил, үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа байгууллагыг татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтөд хэрхэн хамруулах талаар хуулийн төсөлдөө нарийвчлан тусгах;
4. Нийтэд тустай ажил, үйл ажиллагааг албадан хөдөлмөр хийлгэхээс ялган зааглах зэрэг болно.

ХУУЛЬ ЗҮЙН
ҮНДЭСНИЙ ХҮРЭЭЛЭН
www.nli.gov.mn

НОМ ЗҮЙ**Хууль тогтоомж**

1. БНСУ-ын Үндсэн хууль (1948);
2. БНСУ-ын Ашгийн төлөө бус байгууллага болон төрийн бус байгууллагыг дэмжих тухай хууль
3. БНСУ-ын Байгууллагын татварын тухай хууль
4. БНСУ-ын Иргэний хууль
5. БНСУ-ын Нийтийн ашиг сонирхлын төлөөх байгууллагын байгуулал ба үйл ажиллагааны тухай хууль
6. БНСУ-ын Олон нийтийн салбарыг дэмжих тухай хууль
7. БНСУ-ын Хандив цуглуулах, зарцуулах тухай хууль
8. Германы амлалт, сайн дурын үйл ажиллагаа явуулах сан байгуулах тухай хууль
9. Иргэний хууль болон Нийтийн ашиг сонирхлын төлөөх байгууллагын байгуулал ба үйл ажиллагааны тухай хууль
10. ОХУ-ын Үндсэн хууль (1993);
11. ОХУ-ын Иргэний холбооны хууль (1994);
12. ОХУ-ын Ашгийн төлөө бус хуулийн этгээдийн тухай холбооны хууль (1996);
13. ОХУ-ын Буяны болон сайн дурын үйл ажиллагааны тухай холбооны хууль (1996);
14. ОХУ-ын “Татварын тухай” холбооны хууль (2000).
15. ХБНГУ-ын Үндсэн хууль
16. ХБНГУ-ын Иргэний хууль
17. ХБНГУ-ын Холбооны тухай хууль
18. ХБНГУ-ын Сангийн тухай хууль
19. ХБНГУ-ын Холбооны тухай хуулийг дагаж мөрдөх журам
20. ХБНГУ-ын Холбоог бүртгэх журам

Ном, гарын авлага, өгүүлэл, судалгааны тайлан:

1. Хууль зүйн үндэсний хүрээлэн, ХБНГУ-ын Үндсэн хууль, орч. П.Амаржаргал нар (УБ, ХЗҮХ, 2020).
2. ХБНГУ-ын Иргэний хууль (Кодификацийн бүрэн эх), орч. Б.Буянхишиг (УБ, “Соёмбо принтинг” ХХК, 2017).
3. Хуулийн этгээдийн төрөл: харьцуулсан лавлагаа, ХЗҮХ, УБ, 2017 он.

Цахим эх сурвалж:

1. ОХУ-ын хуулийн цахим сайт, www.consultant.ru
2. Park, Sauk-Hee, and Mark Wilding. “The politics of government reform in Korea: From tripartite to bipartite politicization.” *Administration & Society* 48, no. 9 (2016): 1059-1084.
3. South Korean Constitution, 1948, [https://www.icrc.org/applic/ihlnat.nsf/162d151af444ded44125673e00508141/aba339f342ad7493c1256bc8004c2772/\\$file/constitution %20-%20korea%20](https://www.icrc.org/applic/ihlnat.nsf/162d151af444ded44125673e00508141/aba339f342ad7493c1256bc8004c2772/$file/constitution%20-%20korea%20)

-%20en.pdf

4. Kim, Inchoon, and Changsoon Hwang. Defining the nonprofit sector: South Korea. Johns Hopkins University Center for Civil Society, 2002.
5. Assistance for non-profit, non-governmental organizations act, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=47145&lang=ENG
6. Social enterprise promotion act, <http://ethmar.social/wp-content/uploads/2017/08/43-South-Korea-SOCIALENTERPRISEPROMOTIONACT.pdf>
7. Foreign investment promotion act, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=49546&lang=ENG
8. Act on collection and use of donations, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=47137&lang=ENG
9. Corporate tax act, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=49689&lang=ENG
10. Civil Act of South Korea, https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=45912&lang=ENG [Civil Act].

ХУУЛЬ ЗҮЙН
ҮНДЭСНИЙ ХҮРЭЭЛЭН
www.nli.gov.mn